

אדר ב' התשע"ו

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מזבח ללא קרבן

לפרשת צו (על פי שיעור של הרב רא"ם הכהן)

1. בראשית ד' ג: "ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה"
 2. הרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ב' הלכה ב': "ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארוונה היבوسی, הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק; והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה; והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל; ובו הקריב אדם הראשון הקרבן כשנברא, ומשם נברא. אמרו חכמים: אדם – ממקום כפרתו נברא."
 3. בראשית ב' ז: "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה"
 4. ירושלמי במסכת נזיר פ"ז הי"ב: "מלוא תרווד אחד נטל הקב"ה ממקום המזבח וברא בו אדם הראשון, אמר הלואי יברא ממקום המזבח ותהא לו עמידה. הדא הוא דכתיב... 'עפר מן האדמה' וכתוב 'מזבח אדמה תעשה לי', מה אדמה שנאמר להלן מזבח אף כאן מזבח"
 5. רש"י: "צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות... דבר אחר נטל עפרו ממקום שנאמר בו 'מזבח אדמה תעשה לי'"
 6. זוהר (ח"א רה, ב): "תא חזי, כד ברא קב"ה ליה לאדם אכניש עפריה מארבע סטרין דעלמא ועבד גרמיה באתר דמקדשא לתתא ואמשיך עליה נשמתא דחיי מבי מקדשא לעילא" (תרגום: בוא וראה, כשברא הקב"ה את האדם, כנס עפרו מארבע רוחות העולם ועשה אותו במקום המקדש למטה, והמשיך עליו נשמת חיים מבית המקדש שלמעלה)
 7. הכללי-יקר על בראשית ג' כג: "וגם לדברי האומר צבר עפרו מכל האדמה כך פירושו, לפי שמקום שנאמר בו 'מזבח אדמה תעשה לי' שם אבן שתיה ומשם הושתת כל העולם, והעפר אשר לוקח ממרכז העולם דומה כאילו צבר עפרו מכל העולם"
8. בראשית ח כ-כא: ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל בהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עלת במזבח: וירח ה' את ריח הניחח ויאמר ה' אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד להפנות את כל חי באשר עשיתי:
 9. בראשית יב ז-ח: וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו: ויעתק משם הקרה מקדש לבית אל ויט אהלה בית אל מים והעי מקדש ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה':
 10. בראשית י"ג ג-ד, יח: וילך למסעיו מנגב ועד בית אל ... אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם אברם בשם ה'... ויאהל אברם ויבא וישב באלני ממרא אשר בחברון ויבן שם מזבח לה':
 11. הרב רא"ם הכהן: לפנינו אם כן שלושה מזבחות שהתורה אינה מתארת כל הקרבת קרבנות אלא רק את עצם בניית המזבח. מכאן שבהכרח לקיומו והגדרתו של המזבח ישנה משמעות עצמית מעבר להקרבת הקרבנות.
 12. בראשית כ"ו כד-כה: וירא אליו ה' בלילה ההוא ויאמר אנכי א-לוקי אברהם אביך אל תירא כי אתך אנכי וברכתך והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי: ויבן שם מזבח ויקרא בשם ה' ויט שם אהלו ויכרו שם עבדי יצחק באר:
 13. בראשית ל"ג יח-כ: ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ פנען בבואו מפדן ארם ויחן את פני העיר: ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה: ויצב שם מזבח ויקרא לו א-ל א-ל-לוקי ישראל:
 14. בראשית ל"ה א-ז: ויאמר אל-לקים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לא-ל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך:

20. בראשית רבה שם :
 נוסחא אחרת: משלו משל למלך שאמר לאוהבו 'העלה את בנך אל שולחני' הביאו אותו אוהבו וסכינו בידו אמר המלך: וכי 'העלהו לאכלו' אמרתי לך?! "העלהו" אמרתי לך, מפני חיבתו. הדא הוא דכתיב: "ולא עלתה על לבי" - זה יצחק.

21. בראשית כ"ב א-ב:
 ויהי, אחר הדברים האלה, והאלוקים, ניסה את-אברהם; ויאמר אליו, אברהם ויאמר הנני. ויאמר קח-נא את-בנך את-יחידך אשר-אהבת, את-יצחק, ולך-לך, אל-ארץ המוריה; והעלהו שם, לעולה, על אחד ההרים, אשר אומר אליך

22. הגמרא במנחות ק"ד ע"ב:
 אמר רבי יצחק: מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה נפש? אמר הקדוש ברוך הוא: מי דרכו להביא מנחה? עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני.

23. זוהר חדש מגילת שיר השירים דף יג עמוד ב:
 פתח ואמר ויעש מזבח מקטר קטורת וגו' האי קרא אית לאסתכלא ביה בגין דתרין מדבחין הוו מדבחא דעלוון ומדבחא דקטורת בוסמין דא לבר ודא לגאו האי מדבחא דקטורת איהו פנימאה אמאי איקרי מזבח והא לא דבחין ביה דבחין ומזבח על דא איקרי. אלא בגין דבטיל וכפית לכמה סטרין בישין. וההוא סטרא אחרא הוה כפית כעגלא דכפית לדבחא אוף הכי סטרא אחרא הוה כפית דלא יכיל לשלטאה ולא למהוי מקטרגא ועל דא איקרי מזבח.

[תרגום: פתח ואמר "ויעש מזבח מקטר קטורת וגו'" מקרא זה יש להסתכל בו כיוון ששני מזבחות הם - מזבח העולות ומזבח קטורת בשמים. זה מבחוץ וזה מבפנים, מזבח הקטורת הזה הוא הפנימי. מדוע נקרא מזבח, והרי לא זבחים בו זבחים ו'מזבח' על זה נקרא? אלא כיוון שמבטל וכופת כמה צדדים רעים. ואותו 'הצד האחר' הוא כפות כעגל שכפות להזבח, כך 'הצד האחר' הוא כפות ולא יכול לשלוט ולא להיות מקטרג ועל זה נקרא מזבח.].

24. בראשית ד' ז:
 "הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ".

25. ויקרא ב' א:
 "וּנְפֹשׁ כִּי-תִקְרִיב קִרְבַּן מִנְחָה לַה' סִלַּת יְהִי קִרְבָּנוּ וְיִצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבָנָה".

26. רש"י:
 "לא נאמר נפש בכל קורבנות נדבה אלא במנחה, מי דרכו להתנדב מנחה? עני. אמר הקב"ה: מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו".

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ... וְנִקְוָמָה וְנַעֲלָה בֵּית אֵל וְאֶעֱשֶׂה שֵׁם מִזְבֵּחַ לַאֱ-לֹהֵי הָעֵנָה אֲתִי בַיּוֹם צִרְתִּי וַיְהִי עֲמִדֵי בְּדָרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכְתִּי: ... וַיִּבֶן שֵׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית אֵל כִּי שֵׁם נָגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹקִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַחִיו:
 15. בראשית כ"ב ט-יד:

וַיִּבְאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹקִים וַיִּבֶן שֵׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשָּׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לְעֵצִים: וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יִדְו וַיִּקַּח אֶת הַמֵּאֲכָלֶת לְשֹׁחַט אֶת בְּנוֹ: וַיִּקְרָא אֵלָיו מֵלֶאֱדָה ה' מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הַנְּנִי: וַיֹּאמֶר אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנְּעָר וְאֵל תַּעֲשׂ לוֹ מֵאוּמָה כִּי עֵתָה יָדְעֵתִי כִּי יִרְא אֱלֹקִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲזִיק מִמֶּנִּי: וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר נֹאֲחָז בְּסֻבָּךְ בְּקִרְבָּנוּ וַיִּלָּךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַחַת בְּנוֹ:

16. שמות י"ז יד-טו:
 וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֵאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זֵכֶר עֲמֹלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נָסִי: וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל פֶּסַח יְ-הוָה מִלְחָמָה לְה' בְּעַמְלֵק מִזֶּדֶד:

17. שמות כ"ה, כג - לח; שמות כ"ו, א-ח:
 וְעִשִׂיתָ שִׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים ... וְנָתַתָּ עַל הַשִּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנֵי תְּמִיד:

וְעִשִׂיתָ מִנְחָתָה זֶהָב טְהוֹר... וְעִשִׂיתָ אֶת נִרְתִּיָּה שְׁבָעָה וְהַעֲלֵה אֶת נִרְתִּיָּה וְהֵאִיר עַל עֵבֶר פְּנִיָּה: ...
 וְעִשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֵשׁ אַמּוֹת אַרְךָ וְחֲמֵשׁ אַמּוֹת רָחֵב רְבֹעַ יְהִי הַמִּזְבֵּחַ וְשִׁלֵּשׁ אַמּוֹת קָמְתוֹ: וְעִשִׂיתָ קִרְנֹתָיו... וְעִשִׂיתָ סִירְתָיו לְדָשָׁנוּ... וְעִשִׂיתָ לוֹ מִכָּבֶד מַעֲשֵׂה רִשֵׁת נְחֹשֶׁת... וְעִשִׂיתָ בָּדִים לְמִזְבֵּחַ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת: ... נְבוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כְּאֲשֶׁר הִרְאָה אֹתְךָ בְּהָר פֶּן יַעֲשׂוּ:

18. הרב רא"ם הכהן:
 יסוד המזבח הוא ההתקרבות של האדם ולא הקרבת הקרבן. הקרבת הקרבנות כולה באה כתחליף להתקרבות האדם עצמו כדי לבטא את שאיפתו של האדם להתקרב אל בוראו.

19. מדרש בראשית רבה (פרשה נו):
 אמר רב אחא: התחיל אברהם תמיה: 'אין הדברים הללו אלא דברים של תימה, אתמול אמרת כי "ביצחק יקרא לך זרע", חזרת ואמרת "קח נא את בנך" ועכשיו את אמר לי "אל תשלח ידך אל הנער" - אתמהא?!' אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'אברהם, "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה", כשאמרתי לך "קח נא את בנך" לא אמרתי 'שחטהו' אלא "והעלהו" לשם חיבה אמרתי לך. אסיקתיה - וקיימת דברי. ועתה אחתינייה'. הדא הוא דכתיב: "ולא עלתה על לבי" - זה יצחק.

27. הגמרא במנחות ק"ד ע"ב:

אמר רבי יצחק: מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה נפש? אמר הקדוש ברוך הוא: מי דרכו להביא מנחה? עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני.

28. המשנה במנחות י"ג יא:

אמר בעולת הבהמה: 'אשה ריח ניחוח' ובעולת העוף: 'אשה ריח ניחוח' ובמנחה: 'אשה ריח ניחוח', ללמד שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין אדם את דעתו לשמים.

29. הגמרא בראש השנה ט"ז ע"א:

"אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני"

30. מלאכי ג' ד:

"וְעֲרַבְהָ לָהּ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם כִּימֵי עוֹלָם וְכִשְׁנֵים קִדְמֹנִיּוֹת".